

16. Ул'яновська О. В. Фікції в правовій системі України : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / О. В. Ул'яновська. – Одеса, 2010. – 215 с.
17. Философский энциклопедических словарь. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
18. Ширвиндт А. М. Значение фикции в римском праве : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / А. М. Ширвиндт. – Москва, 2011. – 26 с.

Грищенко А. П. Соотношение и разграничение фикции и аналогии.

Статья посвящена исследованию вопросов соотношения и разграничения фикции и аналогии. Автор, анализируя взгляды ученых на указанную проблему, разделяет точку зрения ученого, который утверждает, что между фикцией и аналогией нельзя ставить знак равенства, что любая аналогия приводит к фикции.

Ключевые слова: фикция, аналогия, аналогия права, аналогия закона, соотношение, разграничение, пробел.

Grischenko O. P. Relationship and demarcation of fictions and analogies.

The article deals with issues of relationships and the delimitation of fictions and analogies. The author analyzes the views of scientists on this issue, shares the view of the scientist, who argues that the analogy between fiction and can not equate that any analogy leads to a fiction.

Keywords: fiction, analogy, analogy is right, the analogy of the law, the relationship, delimitation, space.

Кулакова Н. В.
Національна академія внутрішніх справ
Поперечнюк В. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВЧИНЕННЯ ЖІНКАМИ УМИСНОГО ВБИВСТВА У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У цій статті пропонуємо розглянути привілейований склад злочину, що передбачений ст. 116 Кримінального кодексу України як умисне вбивство вчинене в стані сильного душевного хвилювання, особливим суб'єктом злочину – жінкою.

Ключові слова: стан сильного душевного хвилювання, умисне вбивство, жінка, привілейований склад злочину, афект, систематичне знуцання, протиправна поведінка, тяжка образа.

Норми кримінального законодавства містять певний перелік статей, які визначають жінку спеціальним суб'єктом злочину, але ст. 116 Кримінального кодексу України (далі КК України) розрахована на загальне коло суб'єктів суспільно-небезпечного діяння, але ми пропонуємо дещо звужити визначення суб'єкта злочину в контексті даної норми, для модернізації доктрин кримінально-правової та кримінологічної науки, шляхом введення нового поняття “особливий суб'єкт злочину”.

Актуальність роботи окреслена предметом та об'єктом дослідження і може слугувати для подальшого дослідження у кримінальному праві, а особливо у кримінології, яка давно виокремила злочини, що вчинені жінками в окремий напрям

дослідження. Зокрема, вивченням цього питання займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, як кримінологи так і представники інших наук (соціології, психології, медицини тощо), значний доробок у висвітлення проблеми жіночої злочинності внесли: Ч. Ломброзо, П. Тарновська, С. Укше, Ю. Антонян, А. Блага, М. Гернет, А. Зелінський, В. Квашис, В. Меркулова, А. Потьомкіна, В. Серебрякова, О. Серета, Ю. Солопанов, В. Федусик, Г. Хохряков, Т. Шулежко, а особливості умисного вбивства вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, досліджувалась у працях: М. Бажанова, А. Байлова, В. Борисова, О. Бурка, В. Грищука, Н. Гуторової, Т. Кондрашової, М. Коржанського, М. Мельника, Л. Остапенко, В. Сташиса, В. Ткаченка та ін. Але кримінально-правова характеристика жінки як особливого суб'єкту злочину умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання проводиться вперше.

Мета та завдання статті полягають у дослідженні привілейованого складу злочину – умисного вбивства вчиненого у стані сильного душевного хвилювання представницями слабкої статі та визначенні механізмів формування злочинної поведінки жінки як особливого суб'єкта злочинного діяння.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини що виникають внаслідок вчинення жінками умисного вбивства у стані сильного душевного хвилювання, дослідження факторів і механізмів формування об'єктивної та суб'єктивної сторін складу злочину, а предметом є вивчення особливостей вчинення жінками діяння передбаченого нормою 116 КК України.

Офіційні дані МВС України свідчать, що минулого року було зареєстровано 18824 посягань проти життя та здоров'я особи, з них близько 22% вчинені жінками, загалом 30489 (6%) [1] посягань припадає на прекрасну половину людства, але, на жаль, для відбиття об'єктивної дійсності, відсутні статистичні дані, щодо кількості умисних вбивств вчинених в стані сильного душевного хвилювання, не говорячи вже, про участь жінок у реалізації цього злочину.

Відповідно до ст. 116 КК України об'єктом посягання є право людини на життя, як невід'ємну цінність та природне благо, адже, ст. 27 Конституції України закріплює право людини на життя та покладає на державу обов'язок захищати дане право, зокрема, Закон України “Про кримінальну відповідальність” відповідно до ст. 1, своїм завданням має правове забезпечення та охорону прав і свобод людини і громадянина, від злочинних посягань [2; 3]. Враховуючи вище зазначене, ми вважаємо доцільно визначити об'єктом умисного вбивства вчиненого в стані сильного душевного хвилювання – право людини на життя, бо КК України захищає права та свободи, а вже потім суспільні відносини пов'язані з ними.

Об'єктивна сторона злочинного посягання проявляється лише в активній поведінці з боку винної особи, адже умисел на вчинення злочину виникає раптово і вимагає негайної реалізації, шляхом усунення джерела подразнення, при цьому момент вчинення буде складатись із кількох епізодів: перший – протиправна поведінка потерпілого, другий – виникнення стану сильного душевного хвилювання та умислу вчинити злочин, третій – безпосередня реалізація умислу. Характерною ознакою цього злочину, є те, що між поведінкою потерпілого та діянням суб'єкту є взаємний причинно-наслідковий зв'язок, що обумовлений протиправними діями потерпілого, які провокують винного на вчинення злочину, внаслідок якого і настає смерть

потерпілої особи.

Законодавець чітко визначив, що неправомірна поведінка потерпілого може виражатись у протизаконному насильстві, систематичному знуцанні або тяжкій образі, що породжуватиме несприятливу обстановку, яка впливає на формування суб'єктивної сторони діяння та виникнення умислу на вчинення злочину.

Протизаконне насильство – може бути як фізичним (заподіяння тілесних ушкоджень або побоїв, незаконне позбавлення волі тощо), так і психічним (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди) [4].

Систематичне знуцання – це особливий фізичний чи психологічний психотравмуючий вплив аморального змісту й протиправної спрямованості з боку потерпілого, який може викликати стан афекту [5, с. 52-53].

Тяжка образа – явно непристойна поведінка потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб [4].

Переважає більшість насильницьких злочинів (85%), скоєних жінками, стали реакцією на неправомірну поведінку потерпілого (пияцтво, знуцання, бійки тощо). Сферою застосування насильства переважно є побут, де жінок штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських відносин [6].

На думку А. Байлова, який досліджував даний склад злочину у своїй дисертації “Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання”, місцем вчинення діяння є у 68,2% - випадках домашні умови, 18,2% – громадські місця (на вулиці, відкритій місцевості тощо), і 13,6% – підприємства, установи, організації [7]. Більшість злочинних посягань проти життя особи вчинених в стані сильного душевного хвилювання вчиняються побутових умовах, що певним чином відображається на знаряддях посягання, переважно це побутові колото-ріжучі предмети (кухонні ножі, сокири, тощо).

Значна частина злочинів передбачених ст. 116 КК України (92,3%), були вчинені на ґрунті сімейно-побутових конфліктів (у сім'ї, між родичами, сусідами і т.п.). Ця обставина обумовлюється тим, що майже всі потерпілі були добре знайомі з винними (96,2%), з них 61,6% перебували з потерпілими у родинних стосунках (42,3% – члени сімей, близькі родичі); 15,4% були сусідами; 19,2% – товаришами, співробітниками та ін., лише 7,7% засуджених не були знайомі до вчинення злочину. Більшість засуджених, які перебували з потерпілим у родинних стосунках (85,4%), пояснили, що причинами для виникнення афективного злочину були: насильство, систематичні образи, постійні конфліктні ситуації у сім'ї, які здебільшого знаходили своє вираження в зловживанні спиртними напоями, скрутне матеріальне становище, духовний дискомфорт тощо [8, с. 67].

Як зазначає В. Меркулова у своїй монографії “Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності”, то 60% злочинних посягань жінок припадає на чоловіків або співмешканців; 18,5% – це знайомі та сусіди; 7% – батьки, діти; 6,5% – інші особи. Тобто, на її думку, певну криміногенну роль відіграє несприятлива обстановка, провокуюча, протиправна поведінка потерпілого, насильство й образи щодо жінки [9, с. 60-63].

Суб'єктивна сторона даного діяння полягає у наявності вини, тобто етичного почуття, здатності особи до самооцінки, як регулятора соціальної поведінки, феномена

каяття, регулятора механізмів соціального контролю, що виникає внаслідок проступку чи злочину та є наслідком не самовільної активності суб'єкта, що характеризується у формі прямого або непрямого умислу, який виникає раптово й одразу ж реалізовується, а також особливим емоційним станом винної особи, який значною мірою знижує її здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними [10, с. 33].

Мотив полягає в актуальних, внутрішніх спонуканнях до поведінки, що виникає в певний момент і потребує негайної реалізації [11, с. 59]. За А. Маслоу потреба в безпеці знаходиться на другому щаблі та відноситься до нижчих (фізіологічних) потреб, без задоволення яких людина не може нормально жити і повноцінно реалізовуватись, коли її життю чи здоров'ю весь час буде загрозувати небезпека [12, с. 112-115]. Мотивом до вчинення даного діяння є прагнення до безпеки, захисту, бажання уникнути болю, страху, гніву, невлаштованості, тощо. Тобто, основним мотивом завжди буде прагнення убезпечення себе, як індивіда (від фізичного насильства) та, як особистість (від знущань та образ), а факультативними мотивами можуть виступати помста, ревності, захист честі та гідності, тощо.

Мета визначається у внутрішніх орієнтирах особистості та особливостях об'єктивної ситуації що існує на момент вчинення злочину, і полягає у діянні що спрямоване на усунення об'єкта-подразника та встановлення справедливості.

Надзвичайно складно встановити чи дійсно суб'єкт злочину перебував у стані сильного душевного хвилювання, тому для з'ясування, чи вчинено діяння в стані сильного душевного хвилювання, суди мають призначати психолого-психіатричну експертизу, і лише на її основі приймати рішення чи мав даний стан місце при вчиненні злочину, чи ні [4].

Ще одна складність даного психологічного стану полягає в тому, необхідно розрізнити стан сильного душевного хвилювання та фізіологічний афект, адже, останній є одним із компонентів стану сильного душевного хвилювання, і вважається короткочасним хворобливим розладом психічної діяльності непсихічного рівня, що виникає раптово під впливом зовнішніх факторів, він виникає внаслідок вияву сильних емоцій і характеризується звуженням свідомості, руховим збудженням і діями спрямованими на знищення подразника [13, с. 169-170].

Причини виникнення стану сильного душевного хвилювання – це сукупність, протиправної поведінки потерпілого (обовязково) та психолого-анатомічних (вік, стать, особливості нервової системи) і культурних (виховання, оточення) характеристик, які можуть поєднуватись із страхами, негативними спогадами, тощо.

Суб'єкт умисного вбивства вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, відповідно до ч. 2 ст. 22 КК України є особи старше чотирнадцяти років [3], але виходячи із нижче зазначених обставин та актуальності проведеного дослідження, пропонуємо у теорії кримінального права і кримінологічній науці приділити особливе місце жінці, як винній особі у вчиненні умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання, особі що має нестійку психіку і часто піддається жорсткому поводженню в сім'ї.

Індивідуально-психологічні особливості суб'єкта злочину, зокрема тип нервової діяльності, темперамент, інші психофізіологічні особливості, які відіграють роль умов, що виступають каталізаторами афекту, як складового елементу стану сильного

душевного хвилювання, який безпосередньо обумовлює реалізацію кримінального акту [14, с. 115]. Так до індивідуально-психологічних особливостей осіб схильних до афекту слід віднести: високий рівень домагань, схильність до раціоналізму, поверхневі соціальні стосунки, пасивні форми реагування на події, відгороджені від оточуючих, інтровертованість.

На думку А. Благої, психологічні особливості жінки-злочинниці мають такі відмінні риси: тривожність, депресивність, уразливість на фоні високої підозрливості, егоїстичності та емоційної неврівноваженості. Схильність до гарячності, грубості – 60%, високий рівень образливості – 64% та підозрливості – 57%. Зокрема, у жінок спостерігаються глибокі реакції особистості, що виникають під час паніки та страху [15], а С. Нікітенко характеризує поведінку жінок-злочинниць, великою лабільністю, уразливістю жіночої психіки; надмірною емоційністю, запальністю; великою залежністю власної злочинної поведінки від впливу мікросередовища і конкретних осіб [16].

Окремі вчені (зокрема, Ч. Ломброзо, П. Тарновська, Е. Феррі та ін.) вважають жінку по своїй суті носієм руйнівної агресії, але цю думку не підтверджують статистичні дані, адже рівень чоловічої злочинності привалює над жіночою. А ось такі характеристики будови психіки, у поєднанні з зовнішніми умовами, можуть становити вибухонебезпечну суміш – афективний стан, під впливом якого представниця слабкої статі може перетворитись на жорстокого вбивцю.

Отже, можна зробити висновок, що склад даного злочину більш характерний для жінок-злочинниць, адже об'єктивна сторона злочину відображає картину протиправної поведінки представниць слабкої статі, а їх психо-фізіологічні, соціо-культурні та інші особливості, роблять жінку психологічно не стійкою особистістю, що легко піддається зовнішнім впливам, тим паче що вони часто стають жертвами сімейного та сексуального насилля.

На жаль, відсутність офіційних статистичних даних по даному складу злочину та стосовно участі жінок у вчиненні умисного вбивства у стані сильного душевного хвилювання значно ускладнюють проведення дослідження та встановлення об'єктивних фактів, але не зменшують наукову значимість та можливість практичної реалізації проведеної роботи.

Висвітлене питання не вичерпує даної проблеми, проте воно дає можливість розглянути жіночу злочинність не лише з точки зору кримінології чи кримінального права, де міститься лише одна норма, яка передбачає жінку спеціальним суб'єктом ст. 117 КК України – вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Використані джерела:

1. Стан і структура злочинності в Україні 2011 р. [Електронний ресурс] : за даними Державного Департаменту інформаційних технологій МВС України. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 04.02.2011 р. № 2952-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 05.04.2001 р. № 2341-14 із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 17.

- 01.2012 р. № 4025-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Постанова ПВС України Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України 07.02.2003 № 2. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану
 5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / під заг. ред. М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. – К. : ФОРУМ, 2001. – Ч. 1 – 386 с. – Ч. 2. – 944 с.
 6. *Надьон О.* Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ // [Електронний ресурс] : Право України 2003, 1 № 9. Режим доступу : <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/30/1111> – Назва з екрану
 7. *Байлов А. В.* Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання: [Електронний ресурс] : дис. ... кандидата юридичних наук : 12.00.08 Байлов Антон Володимирович.– Х., 2004. Режим доступу : <http://mydisser.com/dfiles/03559341.doc>
 8. *Назаренко Г. В.* Уголовно-релевантные психические состояния лиц, совершивших преступления и общественно опасные деяния. – М. : Ось – 89, 2001. – 240 с.
 9. *Меркулова В. О.* Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності. – Одеса : Одеський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ, 2003. – 280 с.
 10. *Серегина А. А., Иванов И. С.* Психологические взгляды на концепции вины [Текст] / А. А. Серегина, И. С. Иванов // Российский следователь. – 2009. – № 8. – С. 32-37.
 11. *Зелинский А. Ф.* Криминальная психология [Текст] / А. Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
 12. *Хеккхаузен Х.* Мотивация и деятельность [Текст] : в 2 т. / Х. Хеккхаузен. – М. : Педагогика, 1986. – Т. 1. – 392 с.
 13. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А-Г. – 672 с.
 14. *Сидоров Б. В.* Аффект и его уголовно-правовое и криминологическое значение (Социально-психологическое и правовое исследование). – Казань : Изд-во Казан-го уни-та, 1978. – 158 с.
 15. *Блага А. Б.* Криминологічні особливості жіночої злочинності в Україні / [Електронний ресурс] : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / А. Б. Блага. – О., 2000. Режим доступу : mydisser.com/dfiles/71084110.doc
 16. *Нікітенко С. В.* Профілактика корисливих та корисливо-насилницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії / [Електронний ресурс] : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / С. В. Нікітенко. – Х., 2004. Режим доступу : mydisser.com/dfiles/41125374.doc

Кулакова Н. В., Поперечнюк В. М. Совершение женщинами преднамеренного убийства в состоянии сильного душевного волнения: криминально-правовой аспект.

В данной статье предлагаем рассмотреть привилегированный состав преступления, которое предусмотрено ст. 116 Криминального кодекса Украины как преднамеренное убийство совершенно в состоянии сильного душевного волнения, особенным субъектом преступления – женщиной.

Ключевые слова: состояние сильного душевного волнения, преднамеренное убийство, женщина, привилегированный состав преступления, аффект, систематическое издевательство, противоправное поведение, тяжёлая обида.

N. Kulakova, V. Poperechnyuk. A feasantice of felonious homicide women is in the state of strong blood hot: criminall-legaly aspec.

In this article suggest to consider the privileged corpus which is foreseen an article 116 the Criminal code of Ukraine as felonious homicide is perfect in a state of strong blood hot delict, by the special subject of crime – woman.

Key words: state of strong blood hot, felonious homicide, woman, privileged corpus delict, affect, systematic mockery, protipravna conduct, heavy offense.